

Эстер Пешгуфтор

Подшоҳи форс зиёфати шоҳона медиҳад

¹ Замони ҳукмронии шоҳ Аҳашверӯш буд, ҳамон шоҳ, ки бар яксаду бисту ҳафт вилоят, аз Ҳиндустон сар карда, то Эфиопия подшоҳӣ мекард.

² Он рӯзҳо ӯ сарзаминашро аз тахти шоҳонаи худ, ки дар қалъаи Шушан буд, роҳбарӣ менамуд.

³ Соли сеюми подшоҳияш шоҳ барои ҳамаи мансабдорону дарбориён зиёфат дод. Дар он сарлашкарони* сарзамини форсу модҳо, мирон ва ҳокимони вилоятҳо иштирок доштанд.

⁴ Ӯ сарвати фаровони шоҳигарии худ ва шукӯҳу шаҳомати бузургиашро муддати дуру дароз, дар давоми шаш моҳ, ба меҳмононаш намоиш меод.

⁵ Пас аз тамом шудани зиёфати якум шоҳ барои ҳамаи сокинони қалъаи Шушан, чи камбағалу чи сарватманд, зиёфати дуюм дод. Он дар боғи девордори қасри шоҳ ҳафт шабонарӯз давом намуд.

⁶ Дар ин боғ пардаҳо аз матоъҳои пахтагини сафеду осмонранг бо бандҳои қиматбаҳои сафеду бунафшранг аз ҳалқаҳои нуқрагин гузаронида шуда, ба сутунҳои мрамрин овезон буданд. Катҳои тиллоӣ нуқрагинро болои фарши мрамрӣ, садафӣ ва аз дигар сангҳои қиматбаҳои сурху сиеҳ тайёршуда, қатор гузошта буданд.

---

* **1:3** сарлашкарони — ё заминдорони сарватманд

7 Хизматгорон шаробро дар зарфҳои тиллоие, ки яке аз дигаре фарқ дошт, меоварданд. Шароби шоҳона аз сабаби бойигарии подшоҳ фаровон буд ва

8 мувофиқи қонун ҳар кас, чи қадаре ки мехост, менӯшид, зеро шоҳ ба ходимонаш фармуда буд, ки бо хости ҳар кас амал намоянд.

9 Зани подшоҳ — малика Ваштӣ низ дар қасри шоҳ Аҳашверӯш барои занон зиёфат меод.

Оқибати беитоати Ваштӣ

10 Дар рӯзи ҳафтуми зиёфат подшоҳ аз нӯшидани шароб андак маст шуда, ба ҳафт хизматгори шахсияш[†] — Меҳумон, Бизто, Ҳарбӯно, Бинто, Абанто, Зетар ва Каркас, фармон дод,

11 ки малика Ваштиро наздаш биёранд. Занаш ҳусни зебо дошт ва шоҳ хост, ки малика тоҷ бар сар пеши меҳмонон биёяд, то зебоии ӯро ба ҳама намоиш диҳад.

12 Лекин чун хизматгорон рафта, ба малика фармони шоҳро расониданд, малика амрашро рад карду ба зиёфат наомад.

13-14 (13-14) Шоҳ Аҳашверӯш аз ин рафтори малика огоҳ шуда, ба хашм омаду хеле оташин гардид.

Аз рӯйи одаташ ӯ ба ситорашиносонаш — Каршено, Шетор, Адмото, Гаршиш, Мерес, Марсено ва Мемухон мурочиат карда, маслиҳат пурсид. Ин мансабдорони сарзамини Форсу Модай қонуну қоида ва анъанаҳоро медонистанд. Азбаски онҳо вазиғаҳои баландтаринро соҳиб буданд, иҷозати назди подшоҳ даромадан доштанд.

Подшоҳ аз онҳо пурсид:

[†] **1:10** Ба забони ибрий ин хизматгори шахсӣ «хоҷасаро» буданд. Маънои «хоҷасаро» «марди ахташуда» мебошад.

15 «Малика Ваштӣ ба фармони шоҳ, ки хизматгорон ба вай расониданд, итоат накард. Мувофиқи қонун ҷазои ӯ чист?»

16 Яке аз маслиҳатгарон — Мемухон дар ҳузури шоҳ ва мансабдорон гуфт: «Малика Ваштӣ на танҳо ба подшоҳ, балки ба ҳамаи мансабдорону тамоми мардуми вилоятҳои подшоҳ Аҳашверӯш беҳурмати нишон дод.

17 Зеро чунин гуфтугузор мешавад, ки малика Ваштӣ фармони подшоҳро рад карда, наздаш наомад. Занон инро фаҳмида шавҳарони худро писанд намекунанд.

18 Худи ҳамин рӯз занони мансабдорони Форсу Модай, ки аз ин воқеа хабардор мешаванд, ба шавҳарони худ низ инро нақл мекунанд. Сипас дар оилаҳо хашму ғазаб ва беҳурмати зиёд хоҳад шуд.

19 Бинобар ин, агар ба подшоҳ писанд ояд, фармон бароварда шавад, ки Ваштӣ дигар ҳеч гоҳ ба назди подшоҳ надарояд. Бигузор подшоҳ вазифаи ӯро ба зани дигаре, ки аз вай беҳтар аст, диҳад. Ин фармон дар қонуни ивазнашавандаи Форсу Модай ҷо шавад.

20 Вақте ки фармони шоҳ дар тамоми сарзамини бузургаш паҳн мешавад, боиси он мегардад, ки ҳар як зан дар ҳар хонавода, чи камбағалу чи сарватманд, шавҳари худро ҳурмат кунад».

21 Маслиҳати Мемухон ба ҳама писанд омаду подшоҳ аз пайи иҷрои он шуд.

22 Ӯ фармонро бо хати ҳар як вилояту забони ҳар як халқ навишта фиристод, то ҳар мард дар хонаи худ хӯҷаини оила бошаду бо забони халқаш гап занад.

2

Эстер малика мешавад

¹ Баъд аз чанд вақт, чун ғзаби шоҳ Аҳашверӯш паст шуд, ӯ Ваштиро бо кори кардааш ва фармони дар ҳаққи ӯ баровардаашро ба ёд овард.

² Инро дида, хизматгорони шахсияш ба ӯ гуфтанд: «Бигзор барои шоҳ духтарони ҷавону зеборо чустучӯ намоянд.

³ Барои ин шоҳ ба тамоми вилоятҳои шоҳигариаи шахсони махсусро таъин кунад, то ки онҳо ҳамаи духтарони ҷавону соҳибчамолро дар ҳарамсароии қалъаи Шушан ҷамъ оваранд. Сипас онҳоро ба дасти Ҳейга* — ниғаҳбони занони шоҳ супорида, ба онҳо маводи ороиши занона бидиҳанд.

⁴ Бигзор ҳамон духтаре, ки ба подшоҳ хуш меояд, ба ҷойи Ваштӣ малика шавад». Пешниҳод ба подшоҳ маъқул шуд ва ӯ ҳамон тавр амал кард.

⁵ Инак, дар қалъаи Шушан марди яҳудие бо номи Мордахай, ки писари Ёир буд, мезист. Ёир писари Шимъӣ буд ва Шимъӣ писари Киш, аз хонаводаи Бинёмин.

⁶ Аслан Киш дар шаҳри Уршалим зиндагӣ мекард. Аммо Набукаднесар — шоҳи сарзамини Бобил чандин сол пеш Уршалимро хароб карда, шоҳи Яҳудия Еконёро ба асирӣ гирифта буд. Дар он вақт Киш — бобокалони Мордахай низ, ҳамроҳи дигар асирон оварда шуд†.

⁷ Мордахай духтархонде дошт, ки фарзанди амакаш буд. Пас аз вафоти падару модари духтар Мордахай ӯро гирифта, калон карда буд. Ӯ Ҳадаса ном дошт, лекин номи форсияш Эстер буд. Вай қаду қомати мавзун ва чеҳраи зебо дошт.

---

* **2:3** Ҳейга низ яке аз хоҷасароён буд. † **2:6** Аз рӯйи матни аслии забони ибрий маълум нест, ки оё Мордахай ё Киш ба асирӣ гирифта шуда буд. Лекин аксарияти олимон бар он ақидаанд, ки аслан Киш буд.

⁸ Вақте ки фармони шоҳ эълон шуду духтарони зиёдеро ба қалъаи Шушан оварда, ба дасти Ҳейга — ниғаҳбони занон супориданд, Эстер ҳам дар байни онҳо буд. Вай низ дар қасри подшоҳӣ таҳти назорати Ҳейга қарор гирифт.

⁹ Ситораи духтар ба Ҳейга маъқул шуду Ҳейга дарҳол ба Эстер маводи ороишию хӯроки ба ӯ хосро дод. Инчунин ҳафт канизони дарбориро ба Эстер супориду ӯро бо канизонаш ба ҷойи беҳтарини хонаи занон гузаронд.

¹⁰ Мувофиқи амри Мордахай Эстер ба касе дар бораи аз миллати яҳудӣ буданаш ва оилаи худ ҳарф намезад.

¹¹ Ҳар рӯз Мордахай назди хонаи занон мегашт, то ки аз ҳолу кори Эстер хабар ёбад.

¹² Пеш аз назди шоҳ Аҳашверӯш даромадан, ба ҳар духтар дувоздаҳ моҳ барои тайёрӣ дидан мӯҳлат дода мешуд; ӯ шаш моҳ бо рағғанҳои хушбӯй ва шаш моҳи дигар бо атрҳову молиданиҳои гуногуни занона худро орову торо меод.

¹³ Сипас духтар дар навбати худ, назди шоҳ мебаромад. Ҳангоми назди шоҳ рафта ҳар чизеро, ки духтар талаб мекард, меоданд, то ки аз хонаи занон ба хонаи шоҳ барад.

¹⁴ Духтар бегоҳӣ ба назди шоҳ мерафту саҳарӣ ба хонаи занҳои дигар баргашта, таҳти назорати Шаазғоз, ки ниғаҳбони[‡] занони дигар буд, меистод. Вай ба назди шоҳ дуҷумбора намеомад, магар ин ки ба шоҳ хуш ояду ӯро бо номаш даъват кунад.

¹⁵ Акнун навбати ба назди шоҳ даромадан ба Эстер ҳам расид: ҳамон Эстери духтари Абиҳоили амаки Мордахай, ки Мордахай ӯро ҳамчун духтараш калон

[‡] **2:14** Шаазғоз низ хочасаро буд.

карда буд. Вай бо худ танҳо чизҳои пешниҳодкардаи Ҳейгаро гирифт. Инак, ҳама ба Эстер бо чашми нек менигаристанд.

16 Зимистони§ соли ҳафтуми ҳукмронии шоҳ, Эстерро ба назди шоҳ Аҳашверӯш ба қаср оварданду

17 вай Эстерро бештар аз ҳамаи занон дӯст дошт ва нисбат ба духтарони дигар ситорааш ба дили шоҳ бештар рост омад. Шоҳ ба сари Эстер тоҷи шоҳигарӣ гузошта, ӯро ба ҷойи Ваштӣ малика эълон намуд.

18 Он гоҳ шоҳ ба хотири Эстер барои ҳамаи мансабдорону дарбориён зиёфат доду дар ҳамаи вилоятҳо пули андозро кам карда, ба таври шоҳона тӯҳфаҳо тақсим карда дод.

Мордахай ҳаёти подшоҳро наҷот медиҳад

19 Вақте ки бори дуюм духтаронро чамъ карданд, Мордахай дар дарбори шоҳ хизмат менамуд*.

20 Эстер бошад, дар бораи хешовандону халқи худ, чунон ки падархондаш Мордахай ба вай амр дода буд, ба касе чизе нагуфт. Ӯ ба монанди давраи кӯдакӣ ҳамаи гуфтаҳои Мордахайро гӯш мекард.

21 Рӯзе, ҳангоме ки Мордахай дар дарбор хизмат мекард, ду дарбон† — Биғтон ва Тораш ба қаҳр омада, мехостанд шоҳро кушанд.

22 Мордахай аз ин хабардор шуда, ба малика Эстер расонид ва ӯ ба шоҳ аз номи Мордахай ҳодисаро нақл кард.

---

§ 2:16 *Аз рӯи тақвими ибрӣ моҳи «тевет» буд, яъне моҳи даҳум, ки ба зимистон (тақрибан ба моҳи декабр ва январ) рост меояд.*

* 2:19 *Дар матни аслии забони ибрӣ назди дарвозаи подшоҳ менишаст омадааст. Маънои ин идиома он аст, ки Мордахай дар қасри шоҳ вазифа дошт.* † 2:21 *Ин дарбонон низ аз ҷумлаи хочасароён буданд.*

23 Баъд аз тафтиши ҳодиса фаҳмиданд, ки ҳақиқатан дарбонон чунин нақша кашида буданд. Пас онҳоро дастгир карда, ба дор овехтанду тамоми ҳодиса дар ҳузури шоҳ дар китоби ёддоштҳо навишта шуд.

3

Сарвазир нақша мекашад, ки яҳудиёро кушад

1 Пас аз чанд вақт шоҳ Аҳашверӯш ба Ҳаман — писари Ҳамдотой аз насли Аҷоч, вазифаи баланд дода, ўро болои ҳамаи мансабдорон сарвазир гузошт.

2 Мувофиқи фармони шоҳ ҳамаи дарбориёне, ки дар қаср хизмат мекарданд, ба Ҳаман таъзим карда, зону мезаданд. Аммо Мордахай на таъзим мекарду на зону мезад.

3 Дарбориён аз Мордахай мепурсиданд: «Эй! Барои чӣ ту фармони шоҳро иҷро намекуни?»

4 Онҳо ҳар рӯз инро ба ў мегуфтанду лекин вай ба гапашон ҳеч аҳамият намедод. Мордахай гуфта буд, ки ў яҳудӣ аст. Аз ин рӯ, дарбориён корҳои Мордахайро ба Ҳаман расониданд, то бубинанд, ки оё Мордахай дар гапаш меистад ё не.

5 Вақте Ҳаман дид, ки Мордахай пеши вай на таъзим мекунад на зону мезанад, саҳт ба ғазаб омад.

6 Лекин куштани танҳо Мордахайро барои худ басанда нашуморид. Ба Ҳаман гуфта буданд, ки Мордахай аз кадом халқ аст. Барои ҳамин Ҳаман нақшаи нобуд кардани тамоми халқи яҳудӣ, яъне халқи Мордахайро кашид, ки дар саросари шоҳигарии Аҳашверӯш зиндагӣ мекарданд.

Аҳашверӯш нақшаи Ҳаманро дастгирӣ мекунад

7 Баҳори* соли дувоздаҳуми ҳукмронии шоҳ Аҳашверӯш, дар пеши Ҳаман барои интихоби рӯз ва моҳи беҳтарини нобуд кардани яҳудиён қуръа (яъне пур бо забони форсии қадим) партофтанд. Қуръа ба ҳафтуми марти соли оянда† афтод.

8 Сипас Ҳаман ба шоҳ Аҳашверӯш гуфт: «Халқе ҳаст, ки дар ҳамаи вилоятҳои сарзамини шоҳ, байни мардум пароканда шудаасту аз дигарон худро ҷудо мекунад. Урфу одаташон аз дигар халқҳо фарқ дорад ва ба қонуну қоидаи шоҳ гӯш намедиҳанд. Бинобар ин, бар манфиати шоҳ нест, ки онҳоро тоқат кунад.

9 Агар ба шоҳ писанд афтад, бигуздор фармоне барорад, ки ин халқ пурра нобуд шавад. Ман бошам, ба дасти хизматгорони шоҳ сию панҷ ҳазор кило нуқра медиҳам, то ки ба ҳазинаи шоҳ гузоранд».

10 Инак, шоҳ ангуштаринро, ки мӯҳри расмиаш буд, аз дасташ кашида ба Ҳаман — писари Ҳамдотои аҷочӣ, душмани яҳудиён дода, гуфт:

11 «Пулро ба худат мон ва ҳар чи ки мехоҳӣ, бо ин халқ бикун».

12 Сипас ҳабдаҳуми апрел‡ котибони шоҳро ҷамъ карданд. Онҳо фармонро аз рӯи ҳамаи гуфтаҳои Ҳаман бо хати ҳар як вилоят ва бо забони ҳар як халқ, ба ҳокимони вилоятҳои подшоҳ, ҳокимони ноҳияҳо ва ба мирони халқҳо навиштанд. Фармонро аз номи шоҳ Аҳашверӯш навишта, бо ангуштаринаш мӯҳр заданд.

---

* **3:7** Мувофиқи тақвими яҳудиён моҳи «нисон» буд, яъне моҳи якум, ки ба баҳор (тақрибан аз 15-уми март то 15-уми апрел) рост меояд. † **3:7** Мувофиқи тақвими яҳудиён моҳи дувоздаҳум, яъне моҳи «адор» буд. ‡ **3:12** Мувофиқи тақвими яҳудиён рӯзи сенздаҳуми моҳи якум буд.

¹³ Хабаррасонон номаҳои тайёршударо ба ҳамаи вилоятҳои шоҳ бурданд. Дар номаҳо навишта шуда буд, ки ҳамаи яҳудиён, пиру ҷавон ва занону кӯдаконро дар муддати як рӯз — ҳафтуми марти соли оянда[§] кушта, несту нобуд гардонанд. Илова бар ин, ҳамаи дороияшонро бо зӯри кашида гиранд.

¹⁴ Нақша чунин буд, ки нусхаи ин ҳуҷҷат ҳамчун қонун дар ҳар вилоят бароварда, ба ҳамаи халқҳо эълон шавад, то ки онҳо барои он рӯз тайёри бинанд.

¹⁵ Хабаррасонон бо фармони шоҳ зуд равона шуданду ҳамзамон онро дар қалъаи Шушан эълон карданд. Подшоҳ бо Ҳаман нишаста, шароб менӯшиданд, лекин сокинони шаҳри Шушан ҳайрону саргардон шуданд.

4

Мордахай аз Эстер ёри меурсад

¹ Мордахай аз ин ҳодиса хабардор шуда, мотам гирифт. Либосашро даронида, ҷомаи азодорӣ пӯшиду хокистар ба сараш пошид ва дар шаҳр гашта, гираву фиғони баланд бардошт.

² Ӯ фақат то назди дарвозаи подшоҳ омад, зеро азодор ҳуқуқ надошт ба қаср дарояд.

³ Ҳамзамон дар ҳар вилояте, ки амр ва фармони подшоҳ расид, ҳамин хел ғаму андӯҳи азиме байни яҳудиён буд. Онҳо гираву нола карда, рӯза гирифтанду аксарияташон болои матои дурушт ва хокистар дароз кашиданд.

⁴ Вақте канизону хочасароёни Эстер ба ӯ аз ҳолати Мордахай хабар доданд, малика хеле хавотир гашта, чигархун шуд. Эстер ба Мордахай либос фиристод,

---

§ 3:13 Аз рӯи тақвими ибрий рӯзи сенздаҳуми моҳи дувоздаҳум, яъне моҳи «адор» буд.

то ки ба ҷойи либоси азодориаш бипӯшад, вале Мордахай онро қабул накард.

⁵ Он гоҳ Эстер Ҳатох — хоҷасароеро, ки шоҳ барои хизматаш дода буд, ҷеғ зада, ба назди Мордахай фиристод, то фаҳмад, ки ҳамаи ин чӣ маъно дорад ва барои чист.

⁶ Ҳатох ба майдони шаҳр, ки назди дарвозаи қаср воқеъ буд, ба пеши Мордахай рафт.

⁷ Мордахай дар бораи воқеаи бо вай рӯйдода ва миқдори муайяни нуқрае, ки Ҳаман барои несту нобуд кардани яҳудиён ба хазинаи шоҳ ваъда кардааст, ба ӯ нақл кард.

⁸ Баъд нусхаи фармони шоҳро дар бораи нобуд кардани яҳудиён, ки дар Шушан баромада буд, ба Ҳатох дод, то ба Эстер нишон диҳаду фаҳмонад. Инчунин Эстерро вазифадор кунад, ки ба назди шоҳ даромада, барои халқаш зорию тавалло намояд.

⁹ Пас Ҳатох омада, суханони Мордахайро ба Эстер нақл кард.

¹⁰ Эстер Ҳатохро боз назди Мордахай фиристод, то бигӯяд:

¹¹ «Ҳамаи дарбориён ва мардуми тамоми вилоятҳо медонанд, ки ба қисми дарунии қасри подшоҳ бе даъват даромадан манъ аст. Хоҳ мард бошад, хоҳ зан, агар бе даъвати шоҳ ба наздаш дарояд, мувофиқи қонун кушта хоҳад шуд. Танҳо дар як ҳолат зинда мондан мумкин, ба шарте ки шоҳ асои тиллоияшро сӯйи шахси даъватнашуда дароз кунад. Маро бошад, шоҳ ба наздаш сӣ рӯз боз даъват накардааст».

¹² Суханони Эстерро ба Мордахай расонданд.

¹³ Мордахай дар ҷавоби Эстер гуфт: «Фикр нақун, ки дар хонаи шоҳ танҳо ту аз байни яҳудиён наҷот меёбӣ».

14 Агар ту дар ин вақт хомӯш бимонӣ, наҷот ва халосӣ барои яҳудиён аз тарафи дигар меояд. Лекин ту ва хонадони падарат нобуд мешавед. Кӣ медонад, шояд барои ҳамин вақт ту малика интиҳоб шуда бошӣ».

15 Пас Эстер дар ҷавоб ба Мордахай гуфт:

16 «Бирав, ҳамаи яҳудиёни Шушанро ҷамъ кун ва барои ман се шабонарӯз рӯза гиред. Шабу рӯз ҳеч чиз нахӯреду нанӯшед, ман ҳам бо канизонам рӯза мегирам. Баъд аз се рӯз, агарчи ин бар зидди қонун аст, ба назди шоҳ медароям ва агар бимирам, ба тақдирам тан медиҳам».

17 Бо ҳамин, Мордахай рафта, ҳамаи фармоишҳои Эстерро иҷро кард.

5

Эстер шоҳ ва Ҳаманро ба зиёфати яқум даъват мекунад

1 Дар рӯзи сеюми рӯзадорӣ малика Эстер либосҳои шоҳонаашро пӯшид. Ӯ ба қисми дарунии қаср, ки дар рӯ ба рӯйи толори подшоҳ буд, даромада, истод. Подшоҳ дар толори шоҳона бар тахти шоҳӣ менишаст ва тахти ӯ дар рӯ ба рӯйи даромадгоҳ буд.

2 Вақте дид, ки малика дар қисми дарунӣ истодааст, ба назараш писанд афтод. Шоҳ асои тиллоияшро дароз карду Эстер омада, дасташро ба нӯги он расонд.

3 «Чӣ шуд, малика Эстер? Чӣ ҳодиса рӯй дод? Хоҳиши ту чист? Ҳатто агар то нисфи подшоҳиямро талаб кунӣ, ба ту медиҳам».

4 «Агар подшоҳ хоҳад, имрӯз бо Ҳаман ба зиёфате, ки ман барои шоҳ тайёр кардаам, биёянд».

⁵ Шоҳ ба хизматгоронаш гуфт: «Ҳаманро зуд рафта, биёред, то ки хоҳиши Эстерро иҷро намоем». Ҳамин тавр, шоҳ ва Ҳаман ба зиёфати малика Эстер рафтанд.

⁶ Вақте ки онҳо май менӯшиданд, шоҳ аз Эстер боз як бори дигар пурсид: «Хоҳишат чист? Он иҷро хоҳад шуд. Чӣ дархосте дорӣ? Ҳатто агар то нисфи подшоҳиямро талаб кунӣ, ба ту медиҳам».

⁷ Эстер ҷавоб дод: «Хоҳиш ва дархости ман ин аст:

⁸ агар ба назари подшоҳ писанд ояду хоҳад, ки хоҳишамро қонё ва дархостамро иҷро намояд, бигзор шоҳ ва Ҳаман боз ба зиёфати дигар биёянд, ки ман барои онҳо пагоҳ тайёр мекунам. Ҳангоми он зиёфат хоҳишамро ба подшоҳ хоҳам гуфт».

Ҳаман барои куштани Мордахай нақша мекашад

⁹ Ҳамон рӯз Ҳаман хушҳолу хурсанд шуда, баромада рафт. Ҳангоми баромадан Мордахайро дар дарбор дида, пай бурд, ки ӯ ба ҳурмати вай аз ҷояш намехезад*. Ҳаман аз муносибати Мордахай саҳт ба ғазаб омад.

¹⁰ Ба ҳар ҳол вай базӯр худро дошта, ба хона рафт.

Дар хона занаш — Зареш ва дӯстонашро ҷамъ оварда,

¹¹ ба онҳо аз бойигарии бузурги худ ва писарони бисёраш худнамоӣ мекард. Инчунин аз он ки ҷӣ қадар шоҳ ӯро бузург гардонду аз мансабдорон ва дарбориёни дигар баланд гузошт, худситоӣ менамуд.

¹² «Ва на танҳо ин, — илова намуд ӯ. — Ман ягона одаме мебошам, ки малика Эстер барои шоҳро дар зиёфаташ ҳамроҳӣ намудан даъват кард. Пагоҳ вай ману шоҳро боз даъват намудааст.

---

* **5:9** Дар матни аслии забони ибрий нахесту наларзид омадааст.

13 Лекин бо вучуди ҳамаи ин, фақат дар он вақт қаноатманд мешавам, ки дигар Мордахайи яхудиरो дар дарбор набинам».

14 Занаш Зареш ва ҳамаи дӯстонаш ба вай маслиҳат доданд: «Фармон бидеҳ, ки як дори бисту се метр[†] баланд бисозанду пагоҳ саҳар аз подшоҳ хоҳиш кун, ки Мордахайро дар он овозанд. Сипас ҳамроҳи шоҳ хушу хурсандона ба зиёфат бирав». Ҳаман пешниҳодро маъқул карда, фармон дод, ки дорро тайёр кунанд.

6

Подшоҳ ба Мордахай миннатдориашро баён менамояд

1 Худи ҳамон шаб хоби подшоҳ парид. Бинобар ин фармон дод, ки китоби ёддоштҳоро оварда, дар наздаш хонанд.

2 Ҳангоме ки китобро мехонданд, дар он қайде ёфт шуд, ки чӣ тавр Мордахай дар бораи нақшаи куштори подшоҳ хабар дода буд (ҳамон нақшаи куштори шоҳ, ки дарбонон — Бигтон ва Тораш кашида буданд).

3 «Ба Мордахай барои ин кораш чӣ мукофот дода шуд?» — пурсид шоҳ. «Ҳеч чиз», — ҷавоб доданд хизматгоронаш.

4 Шоҳ пурсид: «Назди дар ягон кас ҳаст?» Ҳаман бошад, ҳозиракак ба қисми берунии қаср даромада буд, то ки бо шоҳ дар бораи овехтани Мордахай дар дори тайёршуда гуфтугӯ кунад.

5 Хизматгорон дар ҷавоб ба шоҳ гуфтанд: «Ана, Ҳаман омадааст». «Бигзор дарояд», — фармон дод шоҳ.

[†] **5:14** Дар матни аслии забони ибрий 50 зирӯ. «Зирӯ» яке аз воҳидҳои ченкунии қадим буд, ки як зирӯ тақрибан ба ним метр баробар буд.

6 Чун Ҳаман даромад, шоҳ аз ӯ пурсид: «Барои нафаре, ки шоҳ сарбаланду ифтихорманд гардондан мехоҳад, чӣ бояд кард?» Ҳаман бошад ба худ фикр кард: «Оё ба ғайр аз ман боз касе ҳаст, ки подшоҳ мехост ифтихорманд гардонад? Албатта не».

7 Аз ин рӯ, ба подшоҳ гуфт: «Барои нафаре, ки подшоҳ мехоҳад ифтихорманд гардонад,

8 ҷомаи шоҳонаи подшоҳ, ки худи шоҳ пӯшидааст, оварда шавад. Инчунин асперо бо тоҷи шоҳона бар сар, ки худи шоҳ дар он савор шудааст, биёранд.

9 Сипас, ҷомаи ин чизҳо ба яке аз мансабдорони олимартабаи шоҳ дода шавад. Бигзор ӯ касеро, ки шоҳ сарбаланд гардондан мехоҳад, ҷомаи шоҳона пӯшонад*. Инчунин ӯро болои асп дар маркази шаҳр бигардонаду пешопеш роҳ рафта, эълон намояд:† „Мукофоти шахсеро, ки шоҳ сарбаланд гардондан мехоҳад, бубинед!“».

10 «Худи ҳозир рафта, ҷомаву аспро бигир ва чунон ки гуфти, ҳамон тавр барои Мордахайи яҳудӣ, ки дар дарбор хизмат мекунад, бикун, — амр кард подшоҳ, — Ҳеч чизро аз гуфтаҳоят фаромӯш нақун».

11 Ҳамин тавр, Ҳаман ҷомаву аспро гирифт. Ҷомаро ба Мордахай пӯшониду вайро дар асп савор карда, дар маркази шаҳр гардонид. Инчунин пешопеши ӯ эълон намуда, фарёд кард: «Мукофоти шахсеро, ки шоҳ сарбаланд гардондан мехоҳад, бубинед!»

12 Баъд аз ин Мордахай ба дарбори подшоҳ баргашт. Ҳаман бошад рӯяшро аз шарм пӯшида, зуд ба хона шитофт.

13 Дар хона воқеаи бо вай рӯйдодаро ба занаш — Зареш ва дӯстонаш нақл кард. Сипас занаш бо

---

* 6:9 Ё пӯшонанд † 6:9 Ё намоянд

он дӯстони хирадмандаш ба ӯ гуфтанд: «Азбаски Мордахай, ки бар вай дигар қудрат надорӣ, яҳудӣ аст, бар зидди ӯ истодагарӣ карда наметавонӣ. Ту, бешубҳа, шикаст хоҳӣ хӯрд!»

Чоҳкан зери чоҳ

¹⁴ Ҳангоме ки онҳо ҳанӯз бо ӯ сӯҳбат мекарданд, хизматгори шоҳ омада, зуд Ҳаманро ба зиёфати Эстер бурданд.

7

¹ Ҳамин тавр, подшоҳ ва Ҳаман ба зиёфати дуюми малика Эстер рафтанд.

² Ҳангоме ки онҳо май менӯшиданд, подшоҳ бори дигар аз малика пурсид: «Хоҳишат чист? Он ичро хоҳад шуд. Бигӯй, чи дархосте дорӣ? Ҳатто агар то нисфи подшоҳиямро талаб кунӣ, ба ту дода мешавад».

³ Малика ҷавоб дод: «Эй подшоҳ, агар писанди назари шумо бошам ва маъқул донед, илтиҷо менамоям, ки ҷони ману халқамро наҷот диҳед.

⁴ Агар мо фақат ҳамчун ғулом фурухта мешудем, хомӯш мемондаму чизе намегуфтам, чунки подшоҳро бо чунин дархост халалдор кардан раво нест. Лекин сабаб дар он аст, ки ман бо халқам ба куштану несту нобуд шудан фурухта шудаем».

⁵ Подшоҳ аз малика пурсид: «Кист он одам?! Кучост он нафаре, ки ба чунин коре чуръат намудааст?!»

⁶ Эстер хитоб кард: «Душмани ашаддӣ ҳамин Ҳамани бадкор аст!»

Инро шунида, Ҳаман назди подшоҳ ва малика ба даҳшат афтод.

⁷ Подшоҳ оташин шуда, аз чояш хесту аз зиёфат баромада, ба боғи қаср рафт. Чун Ҳаман ҳис кард, ки шоҳ ўро нобуд кардан мехоҳад, назди малика истод, то барои халосии ҷонаш ўро илтиҷо намояд.

⁸ Ў худро бо зорию тавалло болои кати Эстер партофта буд, ки подшоҳ аз боғи қаср баргашт.

Подшоҳ дод зад: «Вай ҳатто ҷуръат мекунад, ки дар ҳузури ман ба номуси малика расад?!»

Ҳамин ки подшоҳ инро гуфт, рӯйи Ҳаманро пӯшониданд.

⁹ Пас Ҳарбўно — яке аз хизматгорони шахсии шоҳ, ки он ҷо буд, гуфт: «Инак, дори бисту семетра дар ҳавлии Ҳаман тайёр аст. Вай онро барои Мордахай, ки барои шоҳ кори нек карда буд, сохтааст».

Подшоҳ амр дод: «Худаширо ба ҳамон дор овезед!»

¹⁰ Ҳамин тавр, Ҳаманро дар доре, ки ў барои Мордахай сохта буд, овехтанд. Сипас ғзаби подшоҳ паст шуд.

8

Эстер яҳудиёро наҷот медиҳад

¹ Худи ҳамон рӯз шоҳ Аҳашверӯш молу мулк ва чизу чораи Ҳаман — душмани яҳудиёро ба малика Эстер дод. Мордахай акнун назди подшоҳ даромад, зеро Эстер ба шоҳ гуфт, ки онҳо хешанд.

² Баъдан подшоҳ ангуштаринаширо, ки аз Ҳаман гирифта шуда буд, аз дасташ кашида, ба дасти Мордахай супорид. Эстер бошад Мордахайро бар дороии Ҳаман ҷавобгар намуд.

³ Малика Эстер бори дигар бо подшоҳ гап зада, худро пеши пояш партофту гиря кард. Ў зорию тавалло намуд, ки нақшаи бади зидди яҳудиён тайёркардаи Ҳаманро бекор намояд.

4 Сипас подшоҳ асои тиллоияшро ба Эстер дароз кард ва ӯ аз ҷояш бархоста, назди шоҳ истод.

5 «Агар ин кор ба подшоҳ дуруст намояду дар назари шоҳ эътибор дошта бошам, — илтиҷо кард малика, — бигзор қонун барояд, ки ҳамаи номаҳои Ҳаман, писари Ҳамдотои аҷоҷӣ, ки барои нобуд кардани яҳудиёни ҳамаи вилоятҳои подшоҳ навишта буд, бекор карда шаванд.

6 Чӣ тавр ба ин балое, ки ба сари халқам меояд, тоб оварам? Нобудшавии оилаамро чӣ гуна тоқат кунам?»

7 Подшоҳ ба малика Эстер ва Мордахайи яҳудӣ гуфт: «Азбаски Ҳаман ба халқи яҳудиён ҳучум кард, ӯро ба дор овехтанд ва дороияшро аллакай ба Эстер додам.

8 Акнун аз номи подшоҳ қонуни нав оид ба яҳудиён, чӣ тавре ки дуруст мешуморед, бинависеду онро бо ангуштарини шоҳ мӯҳр бизанед. Ҷар қонуне, ки аз номи шоҳ навишта, бо ангуштаринаш мӯҳр зада шуда бошад, бекор карда намешавад».

9 Сипас бисту панҷуми июн* қотибони шоҳ даъват шуданд. Онҳо фармонро оид ба яҳудиён, аз рӯйи ҳамаи гуфтаҳои Мордахай бо хати ҷар як вилоят ва бо забони ҷар як халқ, ба ҳокимону мирони яксаду бисту ҳафт вилоят — аз Ҳиндустон то Эфиопия навиштанд. Фармон ба яҳудиён низ бо хату забони худашон навишта шуд.

10 Фармонро аз номи шоҳ Аҳашверӯш навишта, бо ангуштаринаш мӯҳр заданд. Мордахай онҳоро бо дасти хабаррасонҳо фиристод, ки ба аспҳои тездави махсус барои шоҳ парварида саворӣ буданд.

---

* **8:9** Аз рӯйи тақвими ибрий бисту сеюм рӯзи моҳи сеюм, яъне моҳи «сивон» буд.

11 Фармони шоҳ ба яҳудиён ҳуқуқ дод, ки дар ҳар шаҳр барои муҳофизати худ ҷамъ шаванд. Ҳар қувваи мусаллаҳ аз ҳар халқ ё вилоят, ки ба онҳо ҳуҷум кунад, бо занону кӯдаконашон кушта, несту нобуд карда шавад. Илова бар ин ҳамаи дороияшонро бо зӯрӣ кашида гиранд.

12 Рӯзе ки ин амр бояд дар тамоми вилоятҳо иҷро шавад, ҳафтуми марти соли оянда[†] буд.

13 Нақша чунин буд, ки нусхаи ин ҳуҷҷат ҳамчун қонун дар ҳар вилоят бароварда, ба ҳамаи халқҳо эълон шавад, то ки ҳамон рӯз яҳудиён барои аз душманонашон қасос гирифтани тайёр бошанд.

14 Хабаррасонҳо бо фармони шоҳ, дар аспҳои тездави подшоҳ савор шуда, зуд равона шуданду ҳамзамон онро дар қалъаи Шушан эълон карданд.

15 Мордахай бо либоси шоҳонаи кабуду сафед дар тан, тоҷи калони бо тилло орододашуда ва болопӯши бунафшранги қиматбаҳо аз назди шоҳ баромад. Дар Шушан садои шодию хурсандии сокинон баланд шуд.

16 Барои яҳудиён ин рӯзи пирӯзӣ, хурсандию шодмонӣ буд ва онҳоро дар ҳама ҷо эҳтиром мекарданд.

17 Ба ҳар вилояту шаҳр, ки амру фармони шоҳ расид, иду базми шодмонӣ байни яҳудиён барпо шуд. Бисёр ғайрияҳудиёни он сарзамин аз халқи Мордахай метарсанданду аз ин сабаб эълон намуданд, ки дини яҳудиро қабул карданд.

9

Нахустин ғалабаи яҳудиён бар душманонашон

[†] **8:12** Аз рӯйи тақвими ибрий рӯзи сенздаҳуми моҳи дувоздаҳум, яъне моҳи «адор» буд.

¹ Ҳафтуми март* фармони шоҳ бояд ичро мешуд. Ҳамон рӯз душманони яҳудиён умед доштанд, ки бар яҳудиён ғолиб меоянд, лекин баръакси ҳодиса рӯй дод. Дар асл яҳудиён бар душманонашон ғолиб баромаданд.

² Яҳудиён дар шаҳрҳояшон дар ҳамаи вилоятҳои сарзамини шоҳ ҷамъ омаданд, то ба онҳое, ки маргашонро мехостанд, ҳучум намоянд. Азбаски тарс аз яҳудиён ҳамаи халқҳоро фаро гирифта буд, ҳеҷ кас бар зидди онҳо истодагарӣ карда натавонист.

³ Тарс аз Мордахай ҳамаи мирони халқҳо, ҳокимони вилоятҳову ноҳияҳо ва хизматгорони дарбори шоҳро фаро гирифта буд ва аз ин сабаб онҳо яҳудиёнро дастгири мекарданд.

⁴ Охир ба Мордахай вазифаи баланд доданду шӯҳраташ дар тамоми сарзамин паҳн шуд ва қудрати ӯ рӯз ба рӯз меафзуд.

⁵ Ҳамин тавр, яҳудиён, ҳар чи ки хостанд, бо душманони худ карданд. Бо шамшер ҳамаи онҳоро зада куштанд ва несту нобуд намуданд.

⁶ Дар худи қалъаи шоҳ яҳудиён панҷсад нафарро куштанд.

⁷ Онҳо инчунин Паршандато Далфӯн Аспото

⁸ Пӯрото, Адалё, Аридото

⁹ Паршамто, Арисой, Аридой ва Вайзото ном ҷавонмардонро куштанд.

¹⁰ Инҳо даҳ писарони Ҳаман ибни Ҳамдотой, душмани яҳудиён буданд. Вале ба чизу чора ва молу мулкашон даст нарасониданд.

Дуюмин галабаи яҳудиён бар душманонашон

---

* **9:1** Мувофиқи тақвими яҳудиён рӯзи сенздаҳуми моҳи дувоздаҳум, яъне моҳи «адор» буд.

11 Худи ҳамон рӯз дар бораи шумораи одамони дар Шушан кушташуда ба шоҳ ҳисобот дода шуд.

12 Баъд шоҳ ба Эстер гуфт: «Дар худи қалъаи Шушан яҳудиён панҷсад нафар ва даҳ писари Ҳаманро куштанд. Дар дигар вилоятҳо чӣ қор карда бошанд? Акнун бигӯ, дархости ту чист? Он иҷро хоҳад шуд. Хоҳишат чист? Ба ту дода хоҳад шуд».

13 «Агар ба шоҳ писанд афтад, — ҷавоб дод Эстер, — бигзор ба яҳудиён дар Шушан иҷозат дода шавад, ки пагоҳ низ аз рӯйи қонуни имрӯза амал намоянд. Илова бар ин, мурдаҳои даҳ писари Ҳаман ба дор овехта шаванд».

14 Ҳамин тавр, шоҳ амр дод, ки ин фармон иҷро шавад. Онро дар Шушан эълон намуданду мурдаҳои даҳ писари Ҳаман ба дор овехта шуданд.

15 Яҳудиён дар Шушан низ ҳаштуми март[†] ҷамъ шуда, дар он ҷо сесад нафарро куштанд, лекин ба чизу чора ва молу мулкашон даст нарасониданд.

16 Дар ин ҳангом, яҳудиёни дигар дар вилоятҳои подшоҳ низ ҷамъ шуданд, то ки худро муҳофизат намуда, аз душманонашон халос шаванд. Яҳудиён ҳафтоду панҷ ҳазор нафар душманони худро куштанд, лекин ба чизу чора ва молу мулкашон даст нарасониданд.

17 Ҳамаи ин ҳафтуми март[‡] рӯй дод. Ҳаштуми март[§] онҳо истироҳат карда, онро ба рӯзи базму шодмонӣ табдил доданд.

18 Лекин дар шаҳри Шушан яҳудиён барои худро муҳофизат намудан ҳам рӯзи ҳафтум^{*} ва ҳам

† 9:15 Мувофиқи тақвими яҳудиён рӯзи чордахуми моҳи «адор» буд. ‡ 9:17 Мувофиқи тақвими яҳудиён рӯзи сенздаҳуми моҳи «адор» буд.

§ 9:17 Мувофиқи тақвими яҳудиён рӯзи чордахуми моҳи «адор» буд. * 9:18 Мувофиқи тақвими яҳудиён, сенздаҳум

ҳаштум[†] чамъ шуданду рӯзи нӯҳумро[‡] ба базму шодмонӣ бахшиданд.

19 Барои ҳамин яҳудиёни деҳотӣ ҳаштуми мартро[§] ҳар сол ҳамчун рӯзи шодмонӣ ва базм қашн мегиранд ва дар ин рӯз ба якдигар хӯрок мефиристанд.

Мордахай қашн гирифтани иди Пуримро таъин мекунад

20 Мордахай ин ҳодисаҳоро ба қайд гирифт ва ба ҳамаи яҳудиёни дуру наздики ҳамаи вилоятҳои подшоҳ Аҳашверӯш мактубҳо фиристонд.

21 Дар мактубҳо аз онҳо хоҳиш кард, ки ҳар сол рӯзҳои ҳаштуму нӯҳуми март^{*} ҳамчун ид

22 бо базму шодмонӣ, фиристондани хӯрок ба якдигар ва додани тӯҳфаҳо ба камбағалон қашн гирифта шавад. Ин барои ёдбуди замонест, ки яҳудиён аз душманонашон халос шуда, ғамашон ба шодӣ ва мотамашон ба хурсандӣ табдил ёфта буд.

23 Ҳамин тавр, яҳудиён ба Мордахай гӯш карда, қарор доданд, ки идро чун анъана қабул намоянду ҳамасола қашн бигиранд.

24 Онҳо ба хотир меоварданд, ки Ҳаман писари Ҳамдотои аҷоқӣ, ки душмани ҳамаи яҳудиён буд, яҳудиёнро куштани шуда, барои несту нобуд сохтани онҳо қуръа (яъне пур) партофт.

25 Аммо ҳангоме Эстер назди подшоҳ даромад[†], ӯ фармон баровард, то нақшаи баде, ки Ҳаман барои

[†] 9:18 Мувофиқи тақвими яҳудиён, *чордахум*   [‡] 9:18

Мувофиқи тақвими яҳудиён, *понздаҳум*   § 9:19 Мувофиқи тақвими яҳудиён рӯзи чордахуми моҳи «адор» буд.   * 9:21

Мувофиқи тақвими яҳудиён рӯзи чордахум ва понздаҳуми моҳи «адор» буд.   † 9:25 Дар баъзе нусхаҳои қадима чунин омадааст: *Аммо вақте ки хабар ба подшоҳ расид*

яхудиён тайёр карда буд, бар сари худаш омада, бо писаронаш ба дор овехта шавад.

²⁶ Барои ҳамин ин идро Пурим, ки маънояш «қуръа» аст, номиданд. Ҳамин тавр, бо сабаби номаҳои Мордахай ва он чӣ онҳо аз сар гузарониданд,

²⁷ яҳудиён қарор доданд, ки ин анъанаро расман қабул кунанду ҳамасола ин ду рӯзро худашон, фарзандонашон ва онҳое ки дини яҳудиро қабул мекунанд, бояд қайд кунанд. Онро бояд дар вақту соати барои он муайяншуда, мувофиқи он чи ки навишта шуд, бе ягон мамоният ҷашн бигиранд.

²⁸ Ин рӯзҳо бояд аз насл ба насл дар ҳар оила, вилоят ва шаҳр ба хотир оварда, нигоҳ дошта шавад. Ҷашн гирифтани рӯзҳои иди Пурим ҳеҷ гоҳ аз тарафи яҳудиён манъ карда нашавад ва ёди он аз байни наслҳои онҳо наравад.

Эстер дар бораи иди Пурим фармон мебарорад

²⁹ Пас аз он Эстер — духтари Абиҳои ҳамроҳи Мордахайи яҳудӣ бо тамоми қудрат мактуби дигарро навиштанд, то ки мактуби дуҷумро дар бораи Пурим тасдиқ намоянд.

³⁰ Нусхаҳои мактуби дигар бо суҳанони сулҳу осоиштагӣ ба ҳамаи яҳудиёни яксаду бисту ҳафт вилояти сарзамини шоҳ Аҳашверӯш фиристода шуданд.

³¹ Ин мактубҳо рӯзҳои Пуриро тасдиқ карданд, то ки дар рӯзи муайяншуда ҷашн гирифта шаванд, чунон ки Мордахай ва малика Эстер барояшон таъин карда буданд. Одамон қарор доданд, ки ин идро ҳамчун идҳои дигари рӯзаю нолашон, ки барои худ ва наслҳои онҳо таъин карда буданд, ҷашн гиранд.

³² Ҳамин тавр, фармони малика Эстер анъанаҳои Пуриро тасдиқ намуд ва он дар китоб навишта шуд.

10

Подшоҳ Аҳашверӯш ва Мордахай бузург мегарданд

¹ Сипас подшоҳ Аҳашверӯш тамоми сарзамин, ҳатто қазираҳои* дурро ба андоз супоридан водор намуд.

² Ҷамаи дастовардҳои калони подшоҳ ва бузургдошти Мордахай, ки шоҳ ӯро ба ин дараҷа расонд, дар Китоби Таърихи Подшоҳони Модай ва Форс навишта шудаанд.

³ Хуллас, Мордахайи яҳудӣ баъд аз подшоҳ Аҳашверӯш шахси дуввум буд. Вай дар байни яҳудиён одами бузург ҳисоб меёфтӣ байни хешу табораш эҳтироми баланд дошт. Ин аз он сабаб буд, ки ӯ барои манфиати халқаш қор мекард ва барои беҳбудии ҷамаи яҳудиён баромад менамуд.

---

* **10:1** Ё соҳилҳо

Хушхабар
Portions of the Holy Bible in the Tajik language of
Tajikistan

Части Библии в таджикском языке Таджикистан

Copyright © 2010, 2014 Фонди «Калом»

Language: тоҷикӣ (Tajik)

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-02

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023

1f8fe4f8-d37a-5948-a2bf-cc6be88e89cb